

На основу члана 20. Закона о основној школи ("Службени гласник РС", бр. 50/92, 53/93, 67/94, 48/94, 66/94, 22/2002, 62/2003 и 64/2003),

Министар просвете и спорта доноси

Правилник о наставном плану и програму предмета Грађанско васпитање - сазнање о себи и другима за други разред основне школе

Правилник је објављен у "Службеном гласнику РС - Просветни гласник", бр. 8/2003 од 25.11.2003. године.

Члан 1.

Овим правилником утврђује се наставни план и програм предмета Грађанско васпитање - Сазнање о себи и другима за други разред основне школе.

Предмет из става 1. овог члана остварује се као изборни предмет.

Члан 2.

Број часова наставе предмета Грађанско васпитање - Сазнање о себи и другима у другом разреду износи по један час недељно, односно 36 часова годишње.

Члан 3.

План и програм наставе предмета Грађанско васпитање - Сазнање о себи и другима саставни је део прописаног наставног плана и програма за основну школу.

Наставни програм предмета из става 1. овог члана одштампан је уз овај правилник и чини његов саставни део.

Члан 4.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Просветном гласнику".

Број 110-00-00088/2003-08

У Београду, 1. септембра 2003. године

Министар,
проф др **Гашо Кнежевић**, с.р.

Н А С Т А В Н И П Р О Г Р А М

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ - САЗНАЊЕ О СЕБИ И ДРУГИМА

ЦИЉ ПРЕДМЕТА

Општи циљ предмета "Грађанско васпитање - Сазнање о себи и другима" је подстицање развоја личности и социјалног сазнања код ученика основне школе. Овај предмет треба да пружи могућност ученицима да постану активни учесници у процесу образовања и васпитања и да изграде сазнања, умења, способности и вредности неопходне за формирање аутономне, компетентне, одговорне и креативне личности, отворене за договор и сарадњу, која поштује и себе и друге.

II РАЗРЕД

(1 час недељно, 36 часова годишње)

ЗАДАЦИ

У образовно-васпитном раду на реализацији овог предмета разликујемо неколико основних задатака:

- подстицање групног рада, договарања и сарадње са вршњацима и одраслима;
- подстицање развоја самосвести, самопоштовања и уважавања других;
- оспособљавање ученика да препознају и разумеју сопствена осећања и потребе, и њихову међусобну повезаност и да штите и остварују своје потребе на начин који не угрожава друге;
- развијање комуникативне способности, невербалне и вербалне комуникације, вештина ненасилне комуникације;
- оспособљавање ученика за примену вештина ненасилне комуникације у решавању сукоба и вршњачком посредовању;
- развијање креативног изражавања;
- оспособљавање ученика да упознају непосредно друштвено окружење и сопствено место у њему и да активно доприносе развоју школе по мери детета;
- оспособљавање ученика да упознају и уважавају деčја права и да буду способни да активно учествују у њиховом остваривању;
- развијање и неговање основних људских вредности.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I тема (2 часа) - Подстицање групног рада, договарања и сарадње са вршњацима и одраслима.

- Сусрет родитеља, наставника и ученика. Размена о узајамним очекивањима, потребама, захтевима, тешкоћама везаним за остваривање програма грађанског васпитања.

- Упознавање ученика са садржајем предмета и начином рада.

II тема (3 часа) - Подстицање развоја самосвести, самопоштовања и уважавања других.

- Репортери: Кроз игру интервјуисања упознају квалитете којима се одликују њихови другови и уче да о њима говоре са уважавањем.

- Поносим се што... ученици саопштавају о сопственом поступку којим су учинили добро неком коме је то било потребно - родитељима, друговима, брату/сестри, рођацима, наставницима...).

- Изражавање захвалности другоме: Ученици уче како да изразе захвалност за неки поступак других према њима који им је пријао.

III тема (7 часова) - Оспособљавање ученика да препознају и разумеју сопствена осећања и потребе, и њихову међусобну повезаност и да штите и остварују своје потребе на начин који не угрожава друге.

- Речник осећања: Ученици уче да препознају и именују различита осећања која се јављају кад су им потребе задовољене/незадовољене.

- Како се ко осећа. Кроз игру улога у задатим ситуацијама ученици сагледавају ефекте оптужујућих порука, и уче да препознају и изразе како се учесници размене осећају у тој ситуацији и шта им треба.

- О стиду и срамоти. Кроз цртање и размену ученици откривају заштитну улогу стида и начине да превазиђу осећање стида.

- Љубомора. Ученици уче да препознају осећања и потребе које су у основи љубоморе, и да их изразе на конструктивнији начин.

- Кривица. Ученици уче да преведу осуде о себи у позитивни програм - како могу другачије да поступе.

- Ја и љубав. Ученици уче да се ослободе да причају о доживљају и изражавању љубави и да диференцирају доживљај и експресију љубави.

- Моје потребе. Кроз разговор и цртање ученици уочавају различите начине за задовољавање жеља и потреба, и постају свесни могућности избора.

IV тема (4 часа) - Развијање комуникативне способности, невербалне и вербалне комуникације, вештина ненасилне комуникације.

- Како да кажем. Кроз игру и размену ученици упознају разлике између насилног и ненасилног изражавања.

- Слушање и неслушање. Ученици пролазе кроз искуство неуспешне комуникације изазване неслушањем, и упознају се са техником активног слушања као начином на који се може побољшати узајамна комуникација, и ту технику испробавају у краћим симулацијама.

- Да ли се чујемо. Ученици се упознају са различитим начинима на које можемо слушати и чути себе и друге и различитим исходима у зависности од избора саосећајног и не-саосећајног слушања.

- Чујем ти срце. Ученици уче да примене жирафине уши (саосећајно слушање) у ситуацијама кад се саговорник изражава насилно.

V тема (4 часа) - Оспособљавање ученика за примену вештина ненасилне комуникације у решавању сукоба и вршњачком посредовању.

- Кад ја нећу. Ученици уче да препознају зашто говоре "нећу", и да уместо, нећу говоре шта је то што желе а што их спречава да прихвате захтев одраслог.

- Посредовање у сукобу између дечака и девојчица. На примерима типичних дечијих сукоба у школи ученици се уче да разлуче факте, осећања и потребе сукобљених страна и да посредују у налажењу конструктивног решења.

- Посредовање у сукобу између ученика истог пола. На примерима типичних дечијих сукоба у школи ученици се уче да разлуче факте, осећања и потребе сукобљених страна и да посредују у налажењу конструктивног решења.

- Посредовање у сукобу између родитеља и деце. Кроз игру улога ученици се уче да разлуче факте, осећања и потребе сукобљених страна и да посредују у налажењу конструктивног решења.

VI тема (4 часа) - Оспособљавање ученика да упознају непосредно друштвено окружење и сопствено место у њему, и да активно доприносе развоју школе по мери детета.

- Породично стабло. Кроз цртање и размену о томе деца уче о родбинским везама и видовима понашања који могу да их ојачају или ослабе.

- Жирафе у учионици. Кроз размену и драматизацију ученици се упознају са ефектима наредби и захтева, и разликама у осећањима када нешто раде из позитивне односно негативне мотивације.

- Шта се коме допада. Ученици се уче да артикулишу јасне захтеве у вези са оним што би волели да промене у школи.

- Шта можемо да урадимо. Кроз игру ученици разматрају различите акције које би могли сами да предузму да живот у школи учине лепшим и себи и другима.

VII тема (6 часова) - Оспособљавање ученика да упознају и уважавају дечја права и да буду способни да активно учествују у њиховом остваривању.

- Дечја права. Ученици се упознају са Конвенцијом о дечјим правима и бирају и рангирају права по важности за њих.

- Моја одговорност. Ученици уче да препознају везу између права и одговорности и кроз размену артикулишу за шта су деца одговорна у породици и у школи.

- Кад деца крше дечја права: Ученици евоцирају различите ситуације злостављања, ругања, насиља међу децом, уче да разумеју зашто се то дешава, и начине како да се заштите.

- Кад родитељи крше дечја права. Ученици евоцирају различите ситуације злостављања, насиља родитеља према деци, уче да разумеју зашто се то дешава, и начине како да се заштите.

- Кад одрасли у школи крше дечја права: Ученици евоцирају различите ситуације злостављања, насиља одраслих који раде у школи према деци, уче да разумеју зашто се то дешава, и начине како да се заштите.

- Различити смо али су нам права иста: Ученици уче да препознају негативне стереотипе, ситуације у којима су нека деца неприхваћена у групи јер долазе из различитих социјалних, етничких и културних група, уче да разумеју како је онима којима се то дешава, и начине како да се то спречи.

VIII тема (4 часа) - Развијање и неговање основних људских вредности.

- Ја то већ умеам: Ученицима се изложи листа вредности и врлина и тражи се да наведу сопствени поступак у коме се види да су усвојили ту вредност или врлину, и подстичу да нађу нове поступке којим би могли да их изразе.

- Шта кад се то деси: Ученицима се предоче ситуације у којима деца крше неке од основних вредности (крађа, лаж, оговарање), уче да изразе потребе које децу наводе на то и да открију начине на које се те потребе могу задовољити а да се не прекрше вредности.

- Мој омиљени јунак из приче/бајке/филма: Ученици размењују о томе које вредности изражава њихов омиљени лик.

- Сарадња: ученици уче да сагледају важност сарадње и узајамног подржавања.

IX тема (2 часа) - Евалуација.

- Ја пре ја после: Ученици се подстичу да сами процене програм који су прошли и сопствено напредовање.

- Презентација резултата рада родитељима.

НАЧИН ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Теоријски предмет Грађанско васпитање - Сазнање о себи и другима је утемељен на интеракционистичкој теорији психичког развоја по којој је социјална интеракција основни конструктивни чинилац развоја ученика. Методску - окосницу предмета чине интерактивне радионице са фокусом на симболичком изражавању и размени у круг јер дају могућност ученицима да постану свесни својих унутрашњих доживљаја. Битне одреднице образовно-васпитног рада су:

- Искуствено учење, тј. уобичавање и поимање личних, аутентичних доживљаја ученика кроз размену у групи, а не преношење готових знања, туђих увида. Наставник треба да нагласи да нема пожељних, очекиваних или тачних одговора, да је нагласак на процесу откривања и сазнавања о себи и другима кроз размену.

- Игровни контекст који помаже ученицима да се опусте и ослободе да пробају различите видове изражавања и симболизације унутрашњих искустава, и да кроз игру истражују разноврсна, дивергентна решења за проблеме са којима се суочавају.

При прављењу припреме за реализацију васпитног рада са групом важно је водити рачуна о неколико чиниоца који су од суштинског значаја за квалитетну и развојно подстицајну размену:

1. Јасно артикулисање циља активности и договор о правилима којих треба да се придржавају сви учесници размене. Будући да се ради о учењу кроз размену, кључан чинилац успешности размене је квалитет узајамног слушања. Сваки ученик саопштавањем другима стиче више увида у свој унутрашњи доживљај, али заправо, слушањем туђих искустава има прилику да сагледа свој доживљај у новом светлу, да га догради и обогати.

2. Распоред седења (по могућству круг) који омогућује свим учесницима размене да виде једни друге, окренути лицем у лице.

3. След активности који је тако конципиран да подстиче и одржава интересовање и сазнајну мотивацију ученика. То се постиже динамичном сменом различитих видова експресије (игре улога, цртање, пантомима, вербални исказ, игре покрета итд.) и сменом игровних активности и размене.

4. Оптималан број ученика је од 10 до 15. Може се радити и са групом до двадесеторо ученика али онда долази до слабљења

пажње и мотивисаности за размену.

5. Настава се изводи по редоследу наставних јединица (радионица) онако како су дате у приручнику САЗНАЊЕ О СЕБИ И ДРУГИМА II.

Сагласно природи предмета, његовом циљу и задацима наставе, ученици се не оцењују класичним школским оценама нити пореде. Проблем може бити то што ученици желе да знају "колико су добри" у одређеној активности, покушавајући да погоде шта одрасли очекују од њих. Задатак наставника је да им јасно стави на знање да је свака лична експресија подједнако драгоцене, да истакне позитивне потенцијале у сваком од учесника, дајући лични, конкретни подстицај сваком ученику. Најважнији задатак одраслог у процесу васпитања је да помогне ученицима да формирају позитивну слику о себи, да стекну самопоуздање и да осете да кроз процес размене са другима обогаћују своју личност.

С тим у вези, овај предмет тражи да наставник буде спреман да подржи ученике када им је тешко да се изразе или слушају и отворен да чује и оно што није у складу са његовим вредностима, без критиковања и процењивања. Предуслов за рад на овом предмету је способност непристрасног слушања и уживљавања (емпатије) у оно што ученик осећа и жели без уплитања сопствених судова, дијагноза, анализа и савета. Изражавање емпатије ученику у упитној форми "Да ли ти сад осећаш то и то зато што желиш то и то?" има развојни ефекат јер помаже ученику да и сам постане свестан својих осећања и потреба, и чини га отворенијим за контакт са наставником, па тиме и за вредности које он жели да пренесе ученицима.

Пошто је учење по моделу важан облик учења социјалног понашања, битно је да наставник својим понашањем, начином рада и односом према деци демонстрира вредности које жели да његови ученици усвоје.

ПРОСТОР, ОПРЕМА И НАСТАВНА СРЕДСТВА

Простор и опрема који дозвољавају распоред седења у круг.

Материјал потребан за реализацију предмета:

- 30 листова папира А4 формата по ученику, 40 комада картончића у боји (величине визит карте), 20 картона А4 формата (за 4 корака ННК), 2 оловке везане канапом за сваки пар деце, 2 рајфа са ушима (од картона) по детету, фломастери и бојице за сваког ученика, селотејп, маказе.

Израђени су приручници за наставнике са детаљно разрађеним начелима приступа, предметом и методским упутствима за сваку јединицу.

Приручник за наставнике за реализацију овог предмета је: "Сазнање о себи и другима 2" (Н. Игњатовић-Савић; Министарство просвете Србије, 2002.).

Препоручена литература за наставнике:

Ршумовић Љубивоје, "Буквар дечјих права", УНИЦЕФ 1995;

Конвенција УН о правима детета, УНИЦЕФ;

Розенберг М. "Један модел ненасилне комуникације", ЦНК 1996;

Розенберг М. Језик саосећања, Завод за уџбенике, Београд (у штампани);

Сузан Фаунтин, Образовање за развој, УНИЦЕФ 1995.

Препоручена литература за ученике је:

Дијана Глут и Љиљана Маринковић: "Конфликти и шта са њима", Креативни центар, 1994.